

LOKAKUU 2025

SELVITYS: HENKILÖIHIN VIITTAAVIEN KUVIEN JA NIMIEN KÄYTTÖ KOMMUNIKOINNIN TUKIKEINOISSA

Tausta

Suomen Puheterapeuttiliittoon ja Kehitysvammaliiton Tikoteekkiin on kuluneen vuoden aikana tullut useita huolestuneita yhteydenottoja siitä, että puhevammaisten henkilöiden kommunikointia on rajoitettu poistamalla heidän apuvälineistään (esim. kommunikointikansiosta tai tietokonesovelluksesta) henkilöihin viittaavia valokuvia ja nimiä. Tämä heikentää heidän oikeuttaan ja mahdollisuuksiaan ilmaista itseään.

Keväällä 2025 toteutimme ammattilaisille suunnatun kyselyn, jossa selvitimme näiden rajoitusten yleisyyttä ja vaikutuksia.

Vastaajat ja kuvien käyttäjät

Kyselyyn vastasi 354 ammattilaista. Heistä suurin osa eli 59,6 % oli puheterapeutteja ja 15,5 % puhevammaisten tulkkeja/kommunikaatio-ohjaajia. Mukana oli myös hoitajia (8,1 %), opetusallalla (7,0 %) ja varhaiskasvatuksessa (4,1 %) toimivia sekä muita ammattilaisia.

Kuvia kommunikoinnissaan käyttävien lasten yleisimpiä diagnooseja olivat autismi, kehitysvamma, kielihäiriö ja CP-vamma tai muu synnynnäinen liikuntavamma. Puhevammaisten aikuisten yleisimmät diagnoosit puolestaan olivat kehitysvamma, autismi, aivovamma, aivoverenkierron häiriö, etenevä neurologinen sairaus, CP-vamma tai muu synnynnäinen liikuntavamma tai muistisairaus.

Henkilöihin viittaavat valokuvat kommunikoinnin tukikeinoissa

Vastaajista 92,7 % kertoi käyttävänsä henkilöön viittaavia valokuvia kommunikoinnin tukikeinoissa. Niitä käytettiin eniten kommunikointitauluissa ja -kansioissa (84,3 %), kommunikointiohjelmissa esimerkiksi tabletilla tai tietokoneella (68,1 %), irtokuvina (62 %), kalenterisovelluksissa (47,8 %), reissuvihkoissa (29,6 %) ja puhelaitteissa (24,6 %).

Peräti 96,8 % vastaajista piti valokuvien käyttöä tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Silti 28,8 % kertoi, että niiden käyttöä oli rajoitettu, etenkin päiväkodeissa, kouluissa, asumisyksiköissä ja toimintakeskuksissa. Rajoituksia asetti henkilökunta, usein vedoten tietosuojaan, yksityisyyteen tai yleisiin ohjeisiin.

"MINULLE RAJOITUKSISTA ON KERTONUT OHJAAJA, AVUSTAJA TAI OPETTAJA, MUTTA HE EIVÄT OLE PÄÄTÖKSIÄ TEHNEET. PERUSTEENA ON OLLUT TIETOTURVA, MUTTA YLEENSÄ EIVÄT OLE TARKEMMIN OSANNEET KERTOAA."

Rajoitukset ovat vaikuttaneet puhevammaisten henkilöiden kommunikointimahdollisuuksiin: he eivät ole muun muassa pystyneet kertomaan, kenen kanssa ovat olleet tekemisissä, ilmaisemaan toiveitaan tai kokemuksiaan eivätkä osallistumaan keskusteluihin.

"EI VOI KERTOAA TÄYSIN PÄIVÄSTÄÄN JA SEN TAPAHTUMISTA... HENKILÖIDEN KUVIEN PUUTTUMINEN VAIKEUTTAA KOMMUNIKOINTIA MERKITTÄVÄSTI."

Tämä on aiheuttanut kommunikoinnin estymistä, osallisuuden vähenemistä, turhautumista, vetäytymistä ja haastavaa käyttäytymistä.

"HÄN EI OLE VOINUT TODELLAKAAN KERTOA MITÄ HALUSI JA ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS EI TOTEUDU OLLENKAAN."

"HAASTAVAA KÄYTTÄYTYMISTÄ ON SYNTYNYT, KOSKA ASIAKAS EI OLE PYSTYNYT ILMAISEMAAN ITSEÄÄN."

Henkilöiden nimet

87,1 % vastaajista kertoi asiakkaidensa apuvälineissä olevan henkilöiden nimiä. Heistä 10,6 % oli kohdannut rajoituksia myös nimien käytössä, usein samoilla perusteilla kuin valokuvissa.

"ASIAKAS EI PYSTY KOMMUNIKOIMAAN HÄNELLE TÄRKEIMMISTÄ ASIOISTA, JOTKA LIITTYVÄT IHMISIIN."

"HÄN EI OLE PYSTYNYT KERTOMAAN ASIAA OLLENKAAN. ASIAKAS PASSIVOITUU... RYHTI MUUTTUI MATALAKSI JA ALISTUVAKSI."

Ammattilaisten huoli

Vastauksista välittyi vahva huoli: jo puhevamma itsessään rajoittaa, ja lisärajoitukset tekevät tilanteesta entistä vaikeamman.

"VALOKUVAT OVAT JOILLEKIN ASIAKKAILLE EHDOTTOMAN TÄRKEITÄ... VALOKUVILLA SAA MYÖS HENKILÖKOHTAISIA ASIOITA KERROTTUA, MIKÄ ON TODELLA TÄRKEÄÄ KOMMUNIKOINNIN SUJUMISEN KANNALTA."

"ASIAKKAILTANI UNOHTUU USEIN IHMISET. KASVOKUVAN NÄKEMINEN AUTTAA MUISTINTUKEMISTA."

Rajoituksia pidettiin tasa-arvoa heikentävinä ja jopa vallankäyttönä, koska ne vievät puhevammaisilta henkilöiltä mahdollisuuden kertoa itselleen tärkeistä ihmisistä.

"JOKAINEN LAPSI JA AIKUINEN VOI KOSKA TAHANSA OTTAA KAVERIKUVAA KÄNNYKÄLLÄ... MYÖS VAMMAISILLA LAPSILLA JA AIKUISILLA PITÄISI OLLA OIKEUS KERTOA OMIN KEINAIN PÄIVÄSTÄ."

"RAJOITTAMINEN ON IHAN ÄLYTÖNTÄ VALLANKÄYTTÖÄ. NIMI JA KUVA EI RIKO TIETOSUOJAA, KUN ON KYSE IHMISEN MAHDOLLISUUDESTA PUHUA TOISESTA HENKILÖSTÄ."

Johtopäätökset

Suomen perustuslaki turvaa yhdenvertaisuuden ja sananvapauden. Oikeus kommunikointiin sisältyy myös YK:n vammaisyleissopimukseen, erityisesti sen 19. artiklaan, jonka mukaan jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen. Yleissopimus kieltää kaikenlaisen syrjinnän vammaisuuden perusteella.

Kysely osoittaa, että henkilöihin viittaavien valokuvien ja nimien käyttö on monille puhevammaisille ihmisille elintärkeää. Rajoitukset – vaikka ne perustuvat tietosuojahuoliin – heikentävät vakavasti heidän mahdollisuuksiaan osallistua, ilmaista itseään ja tulla ymmärretyiksi. Ammatillaiset toivovat, että henkilökohtaiseen kommunikointikeinoon kohdistuvia rajoituksia tarkastellaan uudelleen ja että puhevammaisten ihmisten oikeus kommunikointiin turvataan.

Suomen Puheterapeuttiliitto ry

Soile Loukusa, puheenjohtaja | soile.loukusa@puheterapeuttiliitto.fi | puh: 040 730 8077

Kehitysvammaliiton Tikoteekki

Katja Burakoff, asiantuntija | katja.burakoff@kvl.fi | puh: 09 3480 9363

Kaisa Laine, asiantuntija | kaisa.laine@kvl.fi | puh: 09 3480 9315